

**JAMIYATIMIZDAGI HOTIN-QIZLARNING ISH FAOLIYATIDAGI VA
TA'LIMDAGI ERISHGAN YUTUQLARIGA, MADANIY QADRIYATLAR VA
STEREOTIPLARNING TA'SIRI.**

Nagimova Guzal¹

¹ *Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi Bojxona
Qo'mitasi Bojxona instituti 2-kurs 523-guruh kursanti*

**MAQOLA
MA'LUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 13.12.2024

Revised: 14.12.2024

Accepted: 15.12.2024

*Ushbu maqolada jamiyatdagi hotin-qizlarning
ijtimoiy va siyosiy hamda shaxsiy
hayotidamuvaffaqiyatlarga erishishborasida ta'sir
qiluvchi stereotiplarva madaniy qadriyatlarni roli
va ahamiyatini yoritibberilgan.*

KALIT SO'ZLAR:

*Ayollarning roli,
ayollarning huquqlari,
ijtimoiy talablar,
zamonaviy ayollar,
ayollarning muvaffaqiyati,
liderlik sifatleri,madaniy
qadriyatlar.*

KIRISH. Insoniyat tsivilizatsiyasining dastlabki bosqichlaridan boshlab, hotin-qizlarning jamiyatdagi roli bir qator madaniy, iqtisodiy va ijtimoiy omillar tomonidan belgilangan. Ushbu rollarning eng muhim jihatlaridan biri ayolning ona, g'amxo'r rafiqqa sifatidagi funksiyasidir. Onalik va oilaviy majburiyatlar bilan bog'liq bo'lgan bu qadriyatlar nafaqat ayolning oiladagi o'rnini belgilab bergan, balki uning imkoniyatlarini sezilarli darajada cheklagan. Ayollarning huquqlari sohasidagi yutuqlarga qaramay, ayollardan nafaqat muvaffaqiyatli mutaxassislar, balki yaxshi onalar va oilaviy muhitni saqlovchilar bo'lishi kutilyapti. Taraqqiyotga qaramay, ko'plab jamiyatlar hali ham madaniy stereotiplarga moyil bo'lib, ayollardan karyera va oila o'rtasida mukammal muvozanatni kutmoqdalar. Mehnat haqi bo'yicha tengsizlik va jinsga asoslangan kamsitish bilan bog'liq muammolar shuni ko'rsatadiki, eski madaniy stereotiplar hali ham yo'qolmagan. Ko'proq ayollar bu madaniy me'yorlarni o'zgartirishga intilishmoqda, professional hayoti va karyerasiga urg'u berib. Zamonaviy ayollar o'zlarining onalik qilish, ishlash yoki an'anaviy rollarga rioya qilmaslik huquqini tanlash uchun kurashmoqda, agar bu ularning shaxsiy xohishlari va ambitsiyalariga zid bo'lsa.

Zamonaviy O‘zbekiston ayoli — bu jamiyatning faol a‘zosi bo‘lib, ta‘lim oladi, kasb egallaydi, karyera quradi va mamlakat hamda jamiyat hayotida faol ishtirok etadi. Ayollarning huquqlarining buzilishi faqat global va ko‘zga ko‘rinadigan ijtimoiy va siyosiy muammolar bilan cheklanmaydi, masalan, ish joyidagi tengsizlik yoki ta‘lim olishga cheklovlar. Ayollarning eng jiddiy, lekin ko‘pincha yashirin shakllardan biri oilada yoki uy-joy atrofida sodir bo‘ladigan maishiy huquqbuzarliklardir. Ushbu buzilishlar turli shakllarda namoyon bo‘lishi mumkin: an‘anaviy va madaniy talablardan, masalan, qaynonaning qarshiligidan tortib, oilaviy zo‘ravonlikning nihoyatda halokatli holatlarigacha. Garchi bu buzilishlar ko‘pincha jamoatchilikdan yashirilsa ham, ularning oqibatlari ochiq hayot sohalarida yuz beradigan huquqbuzarliklar kabi shu darajada fojiali va uzoq muddatli bo‘lishi mumkin.

Ba‘zi madaniyatlarda ayollardan uy-ro‘zg‘or ishlarining barcha jihatlariga, shu jumladan ovqat tayyorlash, tozalash, bolalarga g‘amxo‘rlik qilish kabi mas‘uliyatlarni to‘liq bajarish kutilyapti. Qaynona bolalarni tarbiyalash, er bilan munosabatlar va oilaviy masalalarni hal qilishga aralashishi mumkin, bu esa ba‘zida ayolga psixologik bosim o‘tkazishiga olib keladi.

Yana bir eng ko‘zga ko‘ringan va aniq turdagi zo‘ravonlik, bu urish, zarbalar, jinsiy tajovuzni o‘z ichiga oladi. Bu ko‘pincha jiddiy jismoniy jarohatlar va hatto o‘limga olib kelishi mumkin. Ba‘zan zo‘ravonlik ko‘proq yashirin bo‘lishi mumkin, bu kamsitish, haqoratlar, manipulyatsiyalar, tahdidlar bo‘lishi mumkin, ular ayolning psixikasiga uzoq muddatli ta‘sir ko‘rsatadi. Psixologik zo‘ravonlik ko‘pincha ayolning shaxsiy hayoti, uning harakatlari, qarorlari va his-tuyg‘ulariga nazorat qilish bilan birga bo‘ladi. Bu holatda, bunday oqibatlarining oldini olish uchun ta‘lim targ‘iboti o‘tkazish va odamlarni ayollarning tenglik va huquqlari haqida ma‘lumotlantirish muhimdir. Oilaviy rollar va majburiyatlar qat‘iy emas, balki moslashuvchan tarzda qabul qilinishi kerak, eski stereotiplarga bog‘lanmasdan. Ayolning roliga bo‘lgan yangi qarashlar va uning shaxsiy chegaralariga hurmatni o‘rgatish ko‘plab madaniy to‘siqlarni yengishga yordam berishi mumkin.

Qadim zamonlardan beri erkaklar va ayollar o‘rtasidagi jamiyatdagi rollar qat‘iy an ajratilgan. Ayollar uy-ro‘zg‘or ishlari, oilaga g‘amxo‘rlik qilish bilan bog‘langan, erkaklar esa jamoat va siyosat sohalarida ishlash bilan bog‘langan. Ushbu stereotip madaniyatga chuqur singib ketgan va ayollarning liderlik sifatlariga bo‘lgan qarashlarga ta‘sir ko‘rsatishda davom etmoqda. Ko‘plab madaniyatlar va an‘analarda ayolni ko‘proq yumshoq, g‘amxo‘r va kamroq agressiv bo‘lishi kerak deb hisoblashadi, bu ba‘zida lider uchun "munosib bo‘lmagan" sifatlar sifatida qaraladi. Shu bilan birga, erkaklardagi xususiyatlar, masalan, qat‘iyatlilik, ishonch va muvaffaqiyatga intilish, yuqori lavozimlarga erishish uchun zarur deb hisoblanadi.

Hotin-qizlarning rahbar sifatidagi muvaffaqiyati va xizmatda ko'tarilishining ko'p jihatdan mavjud bo'lgan ustozdan, ko'pincha erkakdan, bog'liqligi bor, uning rolini ko'pincha erlari bajaradi. Biroq, ayolning kasbiy faoliyati oilaga bo'lgan majburiyatlari bilan ziddiyatga kirganida, erlar-ustozlar ko'pincha xotining karyera o'sishini qo'llab-quvvatlashni rad etadilar. Rahbarlik lavozimlarida ishlayotgan ayollar ko'pincha kamroq malakali deb qabul qilinadi, ayniqsa agar ularning bo'ysunuvchilari liderlikka bo'lgan an'anaviy qarashlarga ega bo'lsa. Bundan tashqari, ko'plab ayollar o'zlarining yuqori rahbarlik lavozimlarini egallash qobiliyatlariga shubha qilishadi va muvaffaqiyatlilik va ayollik bir-biriga mos kelmasligini qo'llab-quvvatlashadi. Rahbarlik lavozimlariga nomzodlarni tanlashda ayollarga erkaklarga qaraganda yuqori talablar qo'yiladi va ayolni shunday lavozimni olish uchun erkakdan ikki baravar yaxshi bo'lishi kerak degan prinsip ishlaydi.

Liderlik sifatlariga ega ayollar odatda xavf-xatarlarni qabul qilishga tayyor bo'lib, ko'pincha muvaffaqiyatga erishadilar. Biroq, ularning ko'pchiligi o'z karyerasida yoki siyosatda muvaffaqiyatli bo'lishdan qo'rqadilar, chunki erkaklar — yaqin hamda uzoqdan — salbiy baho berishidan qo'rqishadi. Bu o'ziga bo'lgan ishonchsizlik, past o'zini baholash va professional maqsadlarga intilishning yo'qligi bilan bog'liq. Karyerasi o'sib borayotgan ayol, yuqori lavozimlarda ayollar sonining kamayishini sezadi.

O'zbekistonda ayollar va qizlarga katta e'tibor qaratilayotganini ko'rsatadigan muhim qadamlar ko'rilmogda. Xususan, Hotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida'gi qonunga asoslanib, davlat har ikki jins uchun shaxsiy, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlarni amalga oshirishda tenglikni ta'minlashga mas'uldir.

Bu qonun, shuningdek, hotin-qizlar va erkaklarga jamiyat va davlat ishlarida, saylov jarayonida, sog'liqni saqlash, ta'lim, fan, madaniyat, mehnat va ijtimoiy himoya sohalarda teng huquq va imkoniyatlar yaratilishiga kafolat beradi. Jamiyatning barcha sohalarda ayollar va erkaklarning teng ishtirokini ta'minlash maqsadida davlat gender siyosatini amalga oshirishga va jinsga asoslangan kamshtirishlarni bartaraf etishga qaratilgan maxsus choralar ko'rmoqda.

Shuningdek, O'zbekistonda ayollarning ijtimoiy hayotdagi rolini oshirish va ularning huquqlarini himoya qilishga yo'naltirilgan yangi qonun va hujjatlar ishlab chiqilayotgani, davlatning gender tengligini ta'minlashga qat'iy intilishiniko'rsatadi.

Bugungi kunda mamlakatimizda ayollarni qo'llab-quvvatlash va ularning huquq va qonuniy manfaatlarini ta'minlash masalasi davlat siyosatining asosiy ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida ajratilgan va bu yo'nalishda amalga oshirilayotgan islohotlar va sa'y-harakatlar uning muvaffaqiyatli amalga oshirilayotganini ko'rsatib turibdi.

2022-2026 yillarda ayollarning iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy hayotdagi faolligini oshirish bo'yicha Milliy dastur, 2022-2023 yillarda amalga oshirilishi mo'ljallangan

kompleks choralar rejasi orqali yangi tashabbuslarning joriy etilishi bizning fikrimizni to'liq tasdiqlaydi. Ushbu rejada 6 ta asosiy yo'nalishi:

Ayollarning iqtisodiy faolligini oshirish	<ul style="list-style-type: none"> • Mehnat bozorida ayollarning ishtirokini kengaytirish. • Ayollarning tadbirkorlikka jalb qilish, ish o'rinlari yaratish • Ayollarning iqtisodiy mustaqilligini ta'minlash.
Ayollarni siyosiy hayotga jalb etish	<ul style="list-style-type: none"> • Ayollarning siyosiy qarorlar qabul qilishda ishtirokini oshirish. • Siyosiy huquqlarini himoya qilish, saylovlarda faol qatnashish.
Ayollarning ta'lim va kasbiy rivojlanishini ta'minlash	<ul style="list-style-type: none"> • Ayollar uchun ta'lim va kasbiy malaka oshirish imkoniyatlarini kengaytirish • Ilmiy va texnologik sohalarda ayollarning ishtirokini oshirish.
Ayollarga nisbatan zo'ravonlikka qarshi kurashish	<ul style="list-style-type: none"> • Uy-joy va jinsiy zo'ravonlikka qarshi kurashish. • Ayollarga yuridik va psixologik yordam ko'rsatish, ta'lim va ongli kampaniyalar.
Sog'liqni saqlash va ijtimoiy himoya	<ul style="list-style-type: none"> • Sog'liqni saqlash xizmatlarini yaxshilash, onalik va bolalik qo'llab-quvvatlash. • Kam ta'minlangan ayollarni ijtimoiy himoya qilish.
Ayollarning madaniy va ijodiy faolligini rivojlantirish	<ul style="list-style-type: none"> • Madaniyat va san'at sohasida ayollarning ishtirokini kengaytirish. • Ayollarning ijodiy faoliyatini qo'llab-quvvatlash, gender tengligini oshirish

Bu yangiliklar esa, Yangi O'zbekistonning o'ziga xos yondoshuvini yaratishda muhim rol o'ynaydi.

Xulosa:

Madaniy kutishlar va gender stereotiplari ijtimoiy normalarning shakllanishida muhim rol o'ynaydi, bu esa o'z navbatida ayollarning professional hayotdagi imkoniyatlariga ta'sir qiladi. Ushbu stereotiplar, ko'pincha an'anaviy qarashlarga asoslangan bo'lib, ayollarni kasb tanlash, karyera o'sishi va shaxsiy ambitsiyalarida cheklaydi. Eskirgan gender stereotiplaridan va madaniy kutishlardan qutulish kompleks yondashuvni talab qiladi, quyidagi qadamlardan iborat:

- Muhim qadam jamiyatni tarbiyalashdir, bu esa bolalik yoshidan boshlanadi. Maktablar va universitetlarda tenglikka hurmatni o'rgatish va jinsiy ajratishni oldini olishga qaratilgan dasturlarni joriy etish mumkin.

- Kelajakdagi mutaxassislarni — o'qituvchilarni, psixologlarni, ijtimoiy ishchilarni — stereotiplarning shaxsiyat va professional muvaffaqiyatlar rivojiga qanday ta'sir qilishini tushunishga o'rgatish muhimdir.

- Ommaviy axborot vositalari ijtimoiy idrokni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ayollarning turli professional sohalardagi ijobiy obrazlarini yaratish (ilmiy xodimlar, tadbirkorlar, siyosatchilar) «ayolga xos» va «erkakka xos» kasblar haqidagi stereotiplarni buzishga yordam beradi.

- Ayollar o'z karyeralarini rivojlantirishlari uchun, kamsitish yoki diskriminatsiya bilan to'qnash kelmasdan ishlash imkoniyatlarini yaratish zarur. Masalan, siyosat yoki biznesda ayollar uchun kvotalar, murabbiylik va karyera o'sishini qo'llab-quvvatlash dasturlari. Jamiyatdan ayollardan faqatgina uy-ro'zg'or ishlarini bajarish kutishiga yo'l qo'ymaslik muhimdir.

- Uy mehnati va bolalarni tarbiyalash bo'yicha mas'uliyatni ikkala ota-ona o'rtasida teng taqsimlash g'oyasini tarqatish ayollar uchun oila va karyera o'rtasidagi muvozanatni yaxshilashga yordam beradi.

Gender stereotiplarini buzish va ayollar va erkaklar uchun teng sharoitlar yaratish nafaqat ayollarning holatini yaxshilashga, balki umumiy ravishda adolatli, samarali va inklyuziv jamiyatni shakllantirishga yordam beradi.

FOYDALANFAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi qonuni, 02.09.2019 yildagi O'RQ-562-son.

2. Zamonaviy dunyoda ayollarning liderligi O.F. Leychenko, Dalrybvtuz, Vladivostok

4. <https://cyberleninka.ru/article/n/zhenskoe-liderstvo-v-sovremennom-mire/viewer>

3. https://central.asia-news.com/ru/articles/cnmi_ca/features/2017/03/21/feature-02